

te bewaren is, want daaruit zijn de uitgangen des levens." 104)
En „uit het hart komen voort booze bedenkingen, doodslagen, overspelen, hoererijen, dieverijen, valsche getuigenissen." 105)

Het is zeker geen wonder dat bij het niet-willen weten van schuld het determinisme zoo grooten aanhang vindt. De strijd over de vrijheid van wil is in den laatsten tijd op breede schaal heropend. VON BÜLOW meent 106), dat dit verklaard moet worden uit den beperkten omvang van het strafrecht. De studie van het positieve strafrecht alleen kan niet bevredigen. Zoo kwam men er toe allerlei wijsgeerige vragen op te werpen. Deze voorstelling zal weinigen bevredigen. De hervatting van den strijd behoeft allermint te bevreemden. En wel om het verband tusschen determinisme en schuld.

Het is eenigszins gevaarlijk over determinisme in het algemeen te spreken. Het zou den schijn kunnen geven, alsof men de ondergeschikte onderscheidingen miskent; physisch en psychisch determinisme verwart, wat MITTELSTÄDT in minder gelukkige terminologie als het „vulgäre" in het „aufgeklärte Determinismus" tegenover elkander stelt 107).

Intusschen zijn al deze verschilpunten niet zonder beteekenis, zij raken toch het wezen van het determinisme niet.

Evenmin doet het er voor het strafrecht toe, gelijk ik hierboven opmerkte, of men het determinisme tot de wereld der verschijnselen beperkt als VON LISZT, en ook PRINS schijnt te bedoelen 108), dan wel het verder doortrekt.

Voorzover wij kunnen oordeelen, is, zegt VON LISZT, de mensch onvoorwaardelijk en onbeperkt onvrij 109). Ook hij huldigt voor het strafrecht volstreekte onvrijheid van wil, het beheerscht worden van den wil, zonder zedelijke schuld.

In dezen zin wordt door mij van determinisme gesproken, aan welke opvatting in het algemeen de omschrijvingen der deterministen beantwoorden 110).

Daardoor wordt tevens de scheiding gemaakt tusschen determinisme en wat de Heilige Schrift leert over de onvrijheid van den mensch.

Bij dat laatste dient een oogenblik te worden stilgestaan.

Verwarring wordt gekweekt door determinisme te heeten

wil is niet in
determinisme
↓
geen vrije
wil
→ geen schuld
↑
Bij het
argumenten